

Handläggare
Per Olgarsson
Telefon: 076-1231570**Till**
Kulturnämnden
2017-09-19

Trafik- och gatumiljöplan för City, Dnr T2017-01102. Svar på remiss från trafikkontoret.

Förslag till beslut

Kulturförvaltningen föreslår att kulturnämnden beslutar följande:

- Att kulturnämnden som svar på trafikkontorets remiss överlämnar detta tjänsteutlåtande.
- Att kulturnämnden förklarar beslutet omedelbart justerat.

Robert Olsson
KulturdirektörAnn-Charlotte Backlund
Stadsantikvarie

Sammanfattning

Trafikkontoret har utarbetat ett förslag till Trafik- och gatumiljöplan för City som skickats ut på remiss. Efter remiss och samråd kommer förslaget att bearbetas innan det slutliga förslaget tas fram.

Kulturförvaltningen tycker att planens övergripande mål är mycket positivt; att skapa mer plats för vistelse, grönska och barn samt att underlätta för fotgängare, cyklister och kollektivtrafik. Tillvägagångssättet att minska ytorna för biltrafik och parkering är bra. Det är viktigt att man noga utreder konsekvenserna för Citys kulturhistoriska värden, med utgångspunkt i platsernas varierande karaktär.

När det gäller dispositionen av delen *City idag* anser Kulturförvaltningen att man kan överväga ett alternativt upplägg där resonemang förs in om kulturhistoriska värden under de olika avsnitten.

Vidare anser Kulturförvaltningen att programmet på ett bra sätt tar upp kulturlivet och dess betydelse för människorna. Förvaltningen vill framhäva att det pågår en översyn av Kungsträdgården, där förvaltningen medverkar.

Kulturförvaltningen anser att det på ett bra sätt framkommer att områdets förändringspotential ska bedömas utifrån den sammanvägda påverkan på kulturmiljön. Möjligen bör detta stärkas i inledningen, där man även kan betona befintliga kvaliteter och kulturmiljö som en tillgång för stadsrummets utveckling och för människornas upplevelse.

I avsnitten *Kulturmiljö* samt *Grönstruktur* ser förvaltningen positivt på utgångspunkten att kulturhistoriska värden ska vara en utgångspunkt för utvecklingen. Kulturförvaltningen ger förslag på hur texten kan förändras så att värdena ytterligare lyfts fram, exempelvis när det gäller den kulturhistoriska klassificeringen liksom beträffande grönmiljöerna.

I delarna *Pågående och planerade projekt*, samt *Idéförslag* anser kulturförvaltningen att listan med mål för varje projekt bör kompletteras med en punkt beträffande betydelsen av att värna platsens kulturhistoriska värden. Under *Måluppfyllelse* för varje projekt bör en motsvarande punkt återkomma. När det gäller de specifika idéförslagen anser förvaltningen att valet av platser är väl genomtänkt, liksom oftast åtgärdernas art. Idéförslagen berör platser med betydande kulturhistoriska värden, varför det bör föras in meningar som lyfter vikten av hänsyn till dessa värden under de olika projekten. Texten om det pågående projektet *Arsenalsgatan* är förebildlig i detta hänseende.

Kulturförvaltningen anser att texten till idéförslaget Sergels Torg är problematiskt när det gäller resonemangen kring inglasning. Det bör framgå att dylika åtgärder är negativa för de kulturhistoriska värdena, och att det dessutom föregriper det pågående vårdprogramarbetet för Sergels torg. Förvaltningen tar allvarligt på problemen med upplevd otrygghet, men bedömer att en så pass omfattande förändring nog måste utredas utifrån platsens andra kvaliteter och kulturhistoriska värden.

När det gäller idéförslaget Tegelbacken delar Kulturförvaltningen synen att platsens brister måste åtgärdas. Det bör poängteras att ny bebyggelse måste vara anpassad till det känsliga stadsbildsmässiga läget när det gäller höjd och volym.

Kulturförvaltningen deltar gärna i den fortsatta bearbetningen av planen.

Underlag för beslut

Planen med handlingar som ingår i samrådet.

Trafik- och gatumiljöplan för City, Remissutgåva 2017-05-18

<http://insynsbk.stockholm.se/Byggochplantjansten/Pagaende-planarbete/PagaendePlanarbete/Planarende/?JournalNumber=2017-06022>

Stadsmuseets inventeringar och klassificeringar

UTLÅTANDE

Ärendet/Remissen

Trafikkontoret har översänt förslag till Trafik- och gatumiljöplan för City, på remiss mellan 2017-06-01 och 2017-08-31. Kulturnämnden har fått anstånd med att lämna synpunkter på förslaget till 2017-09-19.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av Stadsmuseiavdelningen Kulturmiljö.

Bakgrund

Trafik- och gatumiljöplanen för City är framtaget av Trafikkontoret på uppdrag av kommunfullmäktige i Stockholm. Syftet är att visa hur *Stockholms stads vision för City 2030* kan implementeras. Stadsbyggnadskontoret leder arbetet med att ta ett helhetsgrepp på utvecklingen i City, vilket resulterat i Program för City, ute på samråd samtidigt som trafik- och gatumiljöplanen. Det operativa arbetet leds av exploateringskontoret.

Trafik- och gatumiljöplanens innehåll

Planen är indelad i tre huvuddelar vilka beskriver City idag, trafikkontorets pågående och planerade projekt i stadsdelen, samt idéförslag om hur gator och platser skulle kunna förändras. Syftet är framförallt att få synpunkter på idéförslagen, varefter en ny version av planen tas fram. Förutom Vision för City 2030 har Översiktsplanen från 2010 samt *Framkomlighetsstrategin* varit de viktigaste underlagen.

Förvaltningens synpunkter

Allmänt om planen

Mål

Ur ett kulturhistoriskt perspektiv är det inte helt oproblematiskt att omvandla en stad som till stor del är planerad och byggd med bilen som utgångspunkt till en stad där andra trafikslag och aktiviteter ska prioriteras. Kulturförvaltningen ser ändå positivt på målen att skapa mer plats för vistelse, göra det snabbare att transportera sig till fots, med cykel och med kollektivtrafik, samt att erbjuda mer plats för grönska och barn. Att detta kan åstadkommas genom att minska de ytor som idag används för biltrafik och parkering är en bra utgångspunkt. Förvaltningen anser att det i sammanhanget noga bör utredas vilka

konsekvenser dessa förändringar kan få för stadslandskapets kulturhistoriska värden. De olika gatornas och platsernas varierande karaktär måste vara en viktig utgångspunkt när man bedömer vilka åtgärder som kan komma att genomföras. Det kan exempelvis vara platser där kulturhistoriska värden är kopplade till bilism, biltrafik och dess historia.

Disposition

Kulturförvaltningen bedömer att planens grundindelning är lättöverskådlig och relevant, med tre huvuddelar vilka beskriver nuläge, pågående ändringsprojekt samt eventuella kommande förändringar. När det gäller den första delen, *City idag*, anser dock förvaltningen att en alternativ disposition skulle kunna övervägas. Som det är nu samlas alla beskrivningar av områdets kulturhistoriska värden under en särskild rubrik, liksom resonemang om hur dessa värden ska förvaltas. Detta är i sig tydligt och gör det lätt för läsaren att enkelt hitta samlade resonemang kring kulturhistoriska aspekter. Nackdelen med upplägget är att det i avdelningar som exempelvis *Stadsmiljövärden* och *Grönstruktur* följaktligen inte står något alls om de mycket stora kulturvärdena i staden.

Kulturförvaltningens bedömning är att programmet skulle bli tydligare och mer lätt använt om man också förde in resonemang om kulturhistoriska värden och hur de kan hanteras där det är relevant, under de olika avsnitten.

Kulturliv

Kulturförvaltningen ser positivt på att Trafik- och gatumiljöplan för City har människans vistelse i staden som utgångspunkt och tar avstamp i de upplevelser av olika slag som Stockholms city erbjuder besökare och invånare. De offentliga rummens kvaliteter och möjligheterna till stadsliv är här en viktig framgångsfaktor, så att kultur, evenemang och konst ska förbli en viktig del av City. I samband med detta bör utredningen av hur Kungsträdgården ska utvecklas tas med i det fortsatta programarbetet. Att prioritera gestaltningsmässiga kvaliteter i de offentliga ytornas tillskott och förändringar är en bra utgångspunkt och idéförslagen bör följas upp av fortsatt planering där kulturunderlag tas fram för att precisera möjligt kulturinnehåll i olika delar av City.

Frågor som rör kulturmiljön

Nedanstående rubriker hänvisar till trafik- och gatumiljöplanens kapitelindelning

Inledning, sid. 3

Kulturförvaltningen anser att man redan i inledningen bör betona vikten av att se kvaliteter i den befintliga miljön och kulturvärdena som en tillgång för utvecklingen av stadsrummet. Förändringspotentialen måste bedömas utifrån den sammanvägda påverkan på kulturmiljön, något som på ett bra sätt uttrycks i flera av de därefter följande delarna, exempelvis i avsnitten City idag samt i vissa idéförslag.

Styrdokument, sid. 4-5

Kulturförvaltningen anser att det är bra att kapitlet Styrdokument lyfter fram de delar av Vision 2030 och Översiktsplanen som rör beaktande av kulturhistoriska värden i planeringen, liksom att kulturlivet ska få ta större plats i stadsrummet. Förvaltningen anser att man i fortsatt arbete bör relatera till den översiktsplan som nu är under utarbetande, samt till *Program för City*.

Historik, sid. 6–8

Avsnittet gör en tydlig och relevant genomgång av Citys historiska utveckling och de skeenden som skapat dagens offentliga rum. Kanske saknas det här ett resonemang kring den påverkan som de senaste decenniernas förändringar har haft för stadsmiljöns kulturhistoriska värden.

City idag**Stadsmiljövärden, sid. 12-13**

Kulturförvaltningen anser att avsnittet är bra men anser att ett tillägg kan ske där man trycker på kulturvärdenas betydelse för stadsmiljön i City när det gäller att skapa förutsättningar för en levande och trygg miljö.

Kulturhistoriska värden, sid. 14-15

Kulturförvaltningen ser mycket positivt på utgångspunkten att City ska utvecklas med kunskap om dess kulturhistoriska värden, och textens beskrivning av värdena och vad de består av är överlag bra. Förvaltningen anser dock att skrivningen bör kompletteras/ändras på några punkter.

Texten säger att det moderna City utgör en kulturhistoriskt värdefull miljö därför att det uttrycker hur dåtidens beslutsfattare såg på staden. Detta utgör en förenkling som utelämnar viktiga samhällshistoriska, arkitektoniska och stadsbildsmässiga faktorer som bakgrund till områdets värden.

I den del av texten som handlar om värdekärnorna Hötorgscity, Sergels Torg och Hamngatan beskrivs endast den förstnämnda, medan Sergels Torg och Hamngatan inte tas upp alls.

Det är mycket positivt att texten diskuterar förvaltningen av stadens kulturvärden, liksom att Stadsmuseets inventeringar och värderingar i området lyfts fram. Den kulturhistoriska klassificeringens centrala roll som planeringsinstrument gör dock att den förtjänar att belysas ytterligare.

De stora kulturhistoriska värdena i stadens grönmiljöer bör lyftas fram, liksom att området till stora delar ingår i Fornlämning 103:1.

Grönstruktur, sid. 16–17

Kulturförvaltningen delar åsikten att Citys gröna platser är viktiga för invånarnas välbefinnande som bidrar med viktiga tjänster. Förvaltningen har inga synpunkter på grundinnehållet, men vill göra några kompletteringar beträffande de stora kulturhistoriska värdena i Citys parker och grönstruktur. Dessa delar kan ha mycket lång historisk kontinuitet i stadsrummet, såsom exempelvis de månghundraåriga kyrkogårdarna. De kan även ha park- och trädgårdshistoriska värden som medvetna uttryck för hur en viss epok formade sina gröna rum. Här kan man nämna Berzelii park, gatornas trädplanteringar och grönskan i Kungsträdgården. Alla har de betydande upplevelsevärden vilka oftast är knutna till gestaltningen och till en bevarad äldre växtlighet. De utgör viktiga delar i berättelsen om stadens historiska utveckling.

Pågående och planerade projekt

Kulturförvaltningen har inga synpunkter på textens formuleringar, men anser att listan med mål för varje projekt bör stärkas upp med en punkt beträffande betydelsen av att värna platsens kulturhistoriska värden. För att svara mot detta bör en motsvarande punkt att pricka av återkomma under *Måluppfyllelse* för varje projekt. Bortsett från detta ger Kulturförvaltningen bara undantagsvis specifika kommentarer nedan beträffande de olika pågående projekten. En generell synpunkt är dock att det på flera ställen kan föras in meningar som lyfter vikten av att ta hänsyn till befintliga kvaliteter och kulturhistoriska värden på platsen eller i omgivningen, på det sätt som görs under punkten *Arsenalsgatan*.

Arsenalsgatan, sid 46-47

Förvaltningen ser positivt på textens formulering om kulturhistoriska värden, och hänsyn till dessa.

Kungsträdgården

I detta avsnitt på sid. 54-55 vill Kulturförvaltningen särskilt påpeka att det pågår en utredning om förutsättningarna för utveckling i Kungsträdgården. Denna utredning bör även ta med exempelvis platsens fristående, mer eller mindre permanenta, byggnader.

Idéförslag

Beträffande den inledande texten om planens idéförslag på sid. 44 ser Kulturförvaltningen positivt på önskemålet att förbättra kvaliteterna i Citys offentliga rum, och delar analysen om vilka kvaliteter som är önskvärda att stärka. Valet av platser för projekten är väl genomtänkt, liksom i de allra flesta fall även åtgärdernas art. Här bör dock kulturvärdenas betydelse för måluppfyllelsen påpekas. Liksom under *Pågående och planerade* projekt bör listan med mål för varje projekt kompletteras med en punkt beträffande betydelsen av att värna platsens kulturhistoriska värden. På samma sätt bör en motsvarande punkt återkomma under *Måluppfyllelse* för varje projekt.

Även här ger Kulturförvaltningen bara i enskilda fall specifika kommentarer beträffande de olika pågående projekten. Eftersom de flesta av idéförslagen berör platser med stora kulturhistoriska värden bör det föras in meningar som lyfter vikten av hänsyn till befintliga kvaliteter och kulturhistoriska värden på platsen eller i omgivningen.

Sergels Torg, sid. 106-107

Kulturförvaltningen anser att det är bra att texten lyfter fram torgets värden och dess nationella och internationella position som en sällsynt konsekvent genomförd modernistisk miljö. Här bör kanske den höga gestaltningsmässiga kvaliteten lyftas fram ännu mer.

Kulturförvaltningen anser dock att textens del om inglasning av ytorna under tak är djupt problematisk. Det bör framgå att även om gällande detaljplan tillåter inbyggnad av delarna under tak, så är detta negativt för de kulturhistoriska värdena. Det är stor skillnad mellan att så som gjordes 2006 bygga in den i sammanhanget relativt perifera Sergelgången, och att glasa in en central del av den nedsänkta torgytan. Att torget skulle komma mer till sin rätt med en inglasning är ett påstående vilket

förefaller vara gripet ur luften. Den direkta jämförelsen mellan Sveriges viktigaste platsbildning Sergels torg, och gångtunnlar av typen Tegelbacksgången är oriktig och saknar relevans i sammanhanget.

Dessutom föregriper resonemanget resultatet av det pågående arbete med vårdprogram för platsen som just nu utarbetas på uppdrag av Fastighetskontoret. Här kan man tillägga att fråga om byggnadsminnesförklaring av torget har väckts, men avslagits av länsstyrelsen med hänvisning till det förestående vårdprogramarbetet och dess funktion att skydda platsens värden. Problemen med otrygghet på de överbyggda platserna måste tas på djupt allvar men en så pass omfattande förändring bör utredas mer och utifrån platsens kulturhistoriska dimensioner.

Det avslutande stycket om förnyelse av torgets beläggning är bra, men bör kompletteras med en skrivning som ytterligare trycker på det ursprungliga mönstrets betydelse.

Tegelbacken, sid. 116–119

Kulturförvaltningen ser mycket positivt på strävan att åtgärda Tegelbackens stora stadsmiljömässiga brister, och minska de överstora trafikytorna. En förändring av denna plats skulle vara positivt för hela denna del av staden. I texten bör det dock lyftas fram att man vid utformningen av eventuell ny bebyggelse på platsen noga måste ta hänsyn till det känsliga stadsbildsmässiga läget, med tanke på stadens siluett, fronten mot vattnet samt den nära anslutningen till landmärket Stockholms Stadshus. Bildillustrationen på sid. 119 bör omarbetas så att den svarar mot detta.

Jämställdhetsanalys

Trafik- och gatumiljöplanen har till stor samma utgångspunkter som Program för City, där social hållbarhet är en förutsättning. Kulturförvaltningen anser att perspektivet därmed är tillräckligt behandlat.

BILAGA 1 – Förslag till ändringar

Allmänt om planen

Mål

Förslag

Texten på sid. 3 bör avslutas med formuleringen: *I underlagen för besluten bör avvägningar göras hur de föreslagna åtgärderna påverkar de enskilda gatornas kulturhistoriska karaktär*

Disposition

Förslag

I delen *City idag* förs kortfattade resonemang om kulturhistoriska aspekter och kvaliteter in i vissa av avsnittens texter, exempelvis under rubriken *Grönstruktur*, som ett komplement till kapitlet *Kulturhistoriska värden*.

Frågor som rör kulturmiljön

Nedanstående rubriker hänvisar till trafik- och gatumiljöplanens kapitelindelning

Inledning, sid. 3

Förslag

Avsnittet bör kompletteras med följande text, vilken kan läggas in efter löptextens andra stycke: *I sammanhanget är de kulturhistoriska värdena, liksom andra kulturvärden, viktiga kvaliteter som ska värnas och stärkas i arbetet med stadens offentliga rum.*

Under tredje stycket i löptexten bör följande stycke läggas in: *Idéförslagets möjligheter bedöms bland annat utifrån deras påverkan på miljöns specifika förutsättningar och kulturhistoriska värden.*

Styrdokument, sid. 4-5

Historik, sid. 6–8

Förslag

Sist i texten på sid. 8 bör följande mening föras in: *De sentida förändringarna har ibland fått negativa effekter för befintliga kulturhistoriska värden, varför fortsatt utvecklingsarbete bör ha som syfte att stärka värdena samtidigt som nödvändiga åtgärder sker.*

City idag

Stadsmiljövärden, sid. 12-13

Förslag

Ett stycke bör tillkomma på sid. 12 med formuleringen Ett värnande av områdets kulturhistoriska kvaliteter har betydelse för upplevelsen av City. Det skapar trygghet och platser man gärna vistas på.

Kulturhistoriska värden, sid. 14-15

Förslag

På sid. 14 bör sista meningen i textens första stycke modifieras till: Delar av City präglas påtagligt av cityomvandlingen och utgör också en kulturhistoriskt värdefull miljö, bland annat som ett uttryck för hur dåtidens politiker och tjänstemän såg på staden.

Stycket om Hötorgscity, Sergels Torg och Hamngatan bör kompletteras med följande text: Sergels torg utgjorde flaggskeppet i efterkrigstidens stora cityomdaning i huvudstaden och uttrycker än i dag den tidens radikala tankar om arkitektur och stadsplanering. Hamngatans starkt kommersiella prägel illustrerar samhällsutveckling och stadsbyggande i huvudstaden, och utgör en manifestation av Stockholms roll som kommersiellt centrum.

Texten under rubriken *Förvaltning av kulturvärden* kompletteras med en mening, förslagsvis sist i första stycket, med ordalydelsen: Vidare är Citys gröna miljöer i besittning av kulturhistoriska värden, se nästa avsnitt, Grönstrukturer.

Där planeringsunderlag tas upp kan texten kompletteras enligt följande: En stor mängd bebyggelse i City har klassificerats som särskilt eller synnerligen kulturhistoriskt värdefull (grön respektive blå markering på den kulturhistoriska klassificeringskartan). I Riksantikvarieämbetets Bebyggelseregister finns motiveringar tillgängliga. En stor del av City ingår i fornlämning 103:1, Länsstyrelsen hanterar frågor som rör fornlämningar.

Grönstruktur, sid. 16–17

Förslag

På sid 16 bör ett stycke läggas till under underrubriken kulturvärden: Grönstrukturen i City har ofta stora kulturhistoriska värden som bör tas i beaktande. Det kan vara kyrkogårdar av mycket gammal hävd eller vackert gestaltade

parkrum från 1900-talet. För att värdena ska finnas kvar är det viktigt att åtgärder och förändringar sker på ett sätt som är varsamt och tar hänsyn till platsens historia, med utgångspunkt i relevanta utredningar och underlag etc.

Pågående och planerade projekt

Förslag

Listan på sid. 44 med mål för varje projekt bör kompletteras med en ny punkt: Bevarade och stärkta kulturhistoriska värden

Under rubriken Måluppfyllelse för varje projekt bör en punkt tillkomma: Hänsyn till befintliga kvaliteter och kulturvärden.

Där så behövs, i synnerhet under de pågående projekten Drottninggatan, Kungsträdgården, Sergels Torg, Stallgatan, Vasagatan, bör tillkomma formuleringar av typen: Platsen/Stråket passerar/omges av kulturhistoriskt känslig miljöer, varför stor hänsyn bör tas till detta vid utformning och anpassning.

Idéförslag

Förslag

Listan på sid. 66 med mål för varje föreslaget projekt bör kompletteras med: Bevarade och stärkta kulturhistoriska värden

Under rubriken Måluppfyllelse för varje idéförslag bör en punkt tillkomma: Hänsyn till befintliga kvaliteter och kulturvärden.

I flertalet av idéförslagen bör det tillkomma formuleringar av typen: Platsen/Stråket passerar/omges av kulturhistoriskt känsliga miljöer, varför stor hänsyn bör tas till detta vid utformning och anpassning.

Sergels Torg, sid. 106-107

Förslag

I det första stycket bör en mening tillkomma med följande ordalydelse: Platsen kännetecknas även av sin mycket höga gestaltningsmässiga kvalitet, med närmast ikoniska inslag som markbeläggningsmönster.

Kulturförvaltningen anser att hela den andra halvan av texten bör omarbetas enligt ovanstående resonemang, från och med *En starkt bidragande orsak...*, till...*en detaljplan som medger detta.* Det bör framgå att den inglasning av torgets nedre nivå som medges i detaljplan skulle innebära en förvanskning av platsens kulturhistoriska värden och dessutom föregripa det vårdprogram

för Sergels torg som under 2017 tas fram av Fastighetskontoret. Detta kan skickas över av Stadsmuseet när det står färdigt. Textstycket bör avslutas med: Vårdprogrammet ska vara vägledande för framtida förändringar.

Sista meningen bör kompletteras med följande stycke: *Torget skulle få ett lyft om det fick en ny beläggning i samma mönster som det befintliga, med utgångspunkt i de ursprungliga plattornas utseende och dimensioner.*

Tegelbacken, sid. 116–119

Förslag

I texten bör följande mening läggas till under första stycket: Eventuell nybebyggelse på Tegelbacken måste noga anpassas när det gäller höjd och volymer, och trappa av i förhållande till kommande nybebyggelse i Västra City.